

HABERLER

Neil Postman *
Çev. Bilge Gürsoy**

Televizyondaki haberlerle ilgili bütün problem sonuçta şuna dayanır: bir saatlik bir haber bülteninde sarfedilen bütün sözler, bir gazete sayfasına sığdırılabilir. Ve de dünya, bir sayfada anlaşılabilir. Tabii ki, burada bir telafi söz konusudur: televizyon görüntü sunar, görüntü de hareket eder. Çoğu kereler hareketli görüntülerin kendi içlerinde bir tür dil olduğu söylenmiştir, ve bunda da büyük ölçüde gerçeklik payı vardır. Ancak görüntülerin dili sözlü ve yazılı dilden radikal bir şekilde farklılık gösterir, ve bu farklılıklar da televizyon haberlerini anlayabilmek açısından çok büyük ehemmiyet taşır.

Öncelikle, görüntülerin dilbilgisi geçmiş ve geleceği iletmede zayıftır. Teröristler kaçırdıkları kurbanlarının hala sağ olduğunu dünyaya ispatlamak istediklerinde, onların son günlerin gazetesini tutan bir fotoğrafını çekerler. Gazetenin üzerindeki tarih, fotoğrafın o tarihte veya daha sonra çekildiğinin kanıtlanmasını sağlar. Yazılı sözlerin yardımı olmadan, film ve videobant zamansal boyutları kesin bir şekilde ortaya koyamaz.

Denizdeki bir uçak gemisini gösteren bir film karesi düşünün. Geminin Sovyet veya Amerikan gemisi olduğu anlaşılabilir, ancak dünyanın neresinde olduğu, nereye gitmekte olduğu ve görüntülerin ne zaman alındığı konusunda bir şey söyleyebilmenin imkanı yoktur. Uçak gemisinin görüntüsünün belirli bir olayın tanımlanması olarak anlam kazanması, sadece -görüntülerin üzerine düşen veya içlerinde üretilen- dil aracılığıyla gerçekleşir.

Gene de, uçak gemisinin görüntüsünün kendi başına hoş gitmesi mümkündür. Geminin büyüklüğü ilginç bulunabilir; hareket halindeki askeri gücü temsil etmektedir. Uçakların büyük bir hızla gelip güvertede yana savrulurken duruşlarını seyretmede belli bir dramatisasyon vardır. Geminin yanmakta olduğunu düşünün: bu daha da ilginç olurdu. Bu konu, görüntülerin diliyle ilgili ikinci noktaya bağlanır. Hareketli görüntülerin dilbilgisi değişen resimleri tercih eder. Şiddet ve afetin televizyonda bu kadar çok yer almasının sebebi budur.

Depremler ve tayfunlar da aynı güce sahiptir: izleyicilerin gözlerinin önünde dünya yok olur. E-

ğer bir televizyon izleyicisinin Mexico City'de akrabaları varsa ve orada bir deprem meydana gelirse, o zaman yıkıntı görüntülerine belirli bir yer ve zamana ait bir haber olarak ilgi duyabilir. Yani önemli bir olayla ilgili bilgi edinmek için televizyona bakabilir. Ancak deprem ile ilgili bir film, izleyici olayla hiç ilgilenmese bile ilginç olabilir. Bu da demektir ki habere katılmanın başka bir yolu da eğlendirilmek isteyen bir izleyici olmaktır. Binaların -dünyanın neresinde olursa olsun- yıkılmalarını izlemek heyecan vericidir. Dünya gözlerimizin önünde toz parçacıklarına dönüşür.

Amerika'da televizyon haberlerini hazırlayanlar seyircilerin hareket eden görüntülerden hoşlandıklarını bilirler. Bu nedenle "konuşan kafalardan", kameranın önüne geçip sadece konuşan kişilerden hazetmezler. Televizyonda konuşan kafalar çıkınca, kayda değer veya belgelemeye değer bir şey yoktur, zira süreçte değişiklik olmamıştır. Sinemada durum daha farklıdır. Sinema perdesinde, bir aktörün etkileyici bir konuşması esnasında yapılan yakın çekimler, seyredenlere ilginç gelebilir. Clint Eastwood gözlerini kısarak rakibini kendisinden önce ateş etmeye zorladığında seyirci, Eastwood karakterinin sakin öfkesinin görsel bir şekil aldığını görür, gözlerinin kısılması etkileyicidir. Ancak bu küçük davranışın etkisi, perdenin büyüklüğüne ve sinema salonunun büyüklüğüne bağlıdır, bu faktörler Eastwood'u ve onun her hareketini "hayattan daha büyük" kılar.

Televizyon ekranı hayattan daha küçüktür. Seyircinin görsel alanının yaklaşık yüzde 15'ini kapsar (bu oran sinema sahnesinde yüzde 70'tir) . Ayrıca bu, karartılmış bir salonda, dünyadan kopuk bir şekilde değil, seyircinin gündelik yaşam alanında yer alır. Bu demektir ki, televizyondaki görsel değişimlerin daha ilginç hale gelmesi için daha aşırı ve dramatik olmaları gerekmektedir. Gözlerin kısılması yeterli olmayacaktır. Bir trafik kazası, bir deprem, yanan bir fabrika çok daha iyidir.

Bu prensipler doğrultusunda tipik bir haber bülteninin yapısını inceleyelim. Amerika'da hemen hemen bütün haber şovları önemli olayların açıklanacağını belirten bir müzikle başlar. (Beethoven'in Beşinci Senfonisi oldukça uygun olabilir).

* "The News", Conscientious Objections , Londra: Heinemann, 1989, ss. 72-81.

** Dr., Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi.

Müzik çok önemlidir, zira haberleri çeşitli dram ve tören şekilleriyle bağdaştırır -örneğin opera veya bir düğün töreni gibi. Müzik bizi hemen bir semboller dünyasına götürür ki bu dünya gerçek olarak algılanmamalıdır. En nihayetinde, gerçek dünyada olaylar bu müzik eşliğinde gerçekleşmez. Müziğin ardından diğer semboller gelir. Stüdyoda telekslerin sesi duyulabilir, bunun sebebi bu sesin giderilmesinin imkansız olması değil, bu sesin kendine has bir müzik olmasıdır. Bu ses bize dünyanın her köşesinden bilgi akışını olduğunu gösterir - bu duygu arka plandaki dünya haritası (veya değişik kıtalardaki zamanı gösteren saatler aracılığı) ile de vurgulanır.

Böylelikle tek bir haber bile iletilmeden birçok şey aktarılmıştır. Sembolik bir olayla, sahneye konacak bir tiyatro oyunu ile karşı karşıya olduğumuzun farkındayızdır. Öyle bir tiyatro ki, dünyaya tek bir ulusun merceğinden baktığı halde, tüm dünyayı konusu olarak seçer. Tiyatroda perdenin açılmasından önceki atmosfere benzer bir gerilim vardır. Bu müzikle, makinaların "stakato" vuruşuyla ve etrafta koşuşturarak haberleri yazan, telefonları cevaplayan habercilerin varlığıyla sağlanmaktadır. Teknik olarak haber odası elemanlarının kameralardan uzak, izleyiciler tarafından görülmesini engelleyecek bir setin yapılması imkansız değildir, ancak bu durumda önemli bir görsel efektten mahrum kalınacaktır. Çalışanlar kamera önünde meşgul görünerek haberlerin acil olduğunu ve sürekli revizyondan geçirilmelerini gerektirecek kadar hızlı değişikliklerini izleyicileri aktarmaktadırlar.

Arka planda çalışanlar, merkezdeki habercinin, yani haber sunucusunun önemini ve hem çalışanlara, hem de haberlere hakim olduğunu vurgularlar. Haber sunucusu evsahipliği rolünü üstlenmiştir. Bize haber bültenine hoşgeldin der, görüntülü haberler sırasında ziyaret ettiğimiz farklı yerlerden geri döndüğümüzde bizi yeniden karşılar. Sesi, görünüşü ve davranışları yayının havasını yansıtır. Haber sunucusunun çirkin veya bir cümleyi tamamlayamayacak kadar sinirli biri oluşu düşünülemez. Seyircilerin haber sunucusunun otorite sahibi ve becerikli, kriz anında paniğe kapılmayacak - güvenilir biri olduğuna inanmaları gerekir.

Bu düşünce haber sunucusunun bir gazeteci olarak karakteri veya başarılarından çok, yayın esnasında kişiliğini nasıl yansıttığına bağlıdır. Güvenilir bir kişi izlenimi yaratıyor mu? Kesin ve net bir şekilde konuşuyor mu? Sıcak bir gülüşü

var mı? Küstah olmadan güven verebiliyor mu? Haber sunucusunun herşeyden önce iletmesi gereken değer kontroldür. Kendini, sesini ve duygularını kontrol etmelidir. Yayında iken bültende bir sonra neyin geleceğini bilmeli ve bir bölümden diğerine yumuşak ve güvenli geçişler yapmalıdır. Haber sunucusunun bir haberi iletirken kendini kaybedip ağlaması, ya da kontrolsüzce gülmesi düşünülemez bile, her ne kadar bu tepkiler çok insani olsalar da.

Haber bülteninin diğer bazı özellikleri haber sunucusunun kontrollü olduğu izlenimini uyandırmasına yardımcı olur. Bu özellikler genellikle yayıncılıkta profesyonellik ilkesiyle özdeşleşmişlerdir. Bunlar, seyirciye haberle ilgili olarak gösterilen grafikler, birden ekranda beliren ve kaybolan haritalar ve tablolar, veya en önemli haberden başlayarak, haberden habere düzenli bir şekilde geçiştir. Ayrıca, yayın sırasında boşlukların veya "ölü zamanların" bulunmaması ve hatta haberlerin belli bir saatte başlayıp belli bir saatte bitmesi gibi en temel faktörler bile bunların arasındadır. Bu ortak özellikler, profesyonel bir ekibin olayların akışı içinde hazırladığı tamamıyla teknik meseleler olarak düşünülmektedir. Ancak bunlar aynı zamanda televizyon haberlerine başat olan temanın sembolleridir: "-haberler"- diye adlandırılan düzenli bir dünyanın, olayların düzensiz bir şekilde akışına hakim oluşu.

Haberlerin yayınlanma biçimi düzeni ve kontrolü vurgularken, içeriğini en iyi şekilde tarif eden kelime "kaotik"tir. Televizyonda zamanın çok kıymetli oluşu, ortamın dinamik ve görsel görüntüler gerektirmesi ve ticari yapının izleyicilerin herşeyden önemli tutulmaları gerektiği yönündeki baskıları yüzünden, haberlerde meseleleri derinlemesine açıklama veya olayları doğru yerine oturtma yönünde hemen hemen hiçbir çaba sarfedilmemektedir. Haberler bir depodan bir mahkeme kararına, bir gerilla savaşından bir dünya kupası maçına gidip gelmektedir ve filmin kalitesi, hikayenin uzunluğunu belirler. Bazı haberler sadece dramatik görüntülerinden dolayı yayınlanırlar. Güney Amerika'da stadyumda açık tribün çöker, yüzlerce insan ezilir,- mükemmel bir televizyon hikayesi- zira kameralar felaketi bütün acılarıyla yansıtabilir. Washington'da Kongre yeni bütçeyi kabul eder. Burada görüntülenecek birşey yoktur; çünkü bütçe bir olay değildir, yazı ve sayılarla dolu bir belgedir. Dolayısıyla haber yapımcıları belgenin fotoğrafını gösterirler ve "Amerika Birleşik Devletleri Bütçesi" yazısının yer aldığı kapak sayfasını görüntülerler.

Haberler (61-64).

Veya bazen kamera ekibini, bütçenin kopyalarının basıldığı hükümete ait matbaaya gönderirler. O akşam, bütçenin içeriği bir ses tarafından özetlenirken, seyirci bir takım belgelerin kutulara doldurulmasını seyrederek. Sonra, bütçenin önemli bölümleri yazılı olarak ekranda belirir, fakat bu, yani televizyonu basılı bir kağıt olarak kullanmak o kadar zaman alıcı bir iştir ki, yayıncılar bunu en kısa zamanda yaparlar. Kısaca bütçe televizyonda yayınlanamaz ve bu nedenle ona televizyonda ayrılan süre kısa olmalıdır. Aynı gece, açık tribünün çöküşüne daha fazla zaman ayrılmaktadır.

Bu tür öncelikler sözkonusu olduğundan, haberlerin önemli olaylarla ilgili yeterli bilgi vermesi imkansızdır. Aslında önemsiz olaylar televizyon haberciliğine en uygun olanlardır. Bu o kadar malum bir şeydir ki, kimse buna karşı çıkmaya yeltenmez bile. Televizyonun meşhur şahsiyetlerinden ve CBS Akşam Haberlerinin yıllardan beri haber sunucusu olan Walter Cronkite, demokratik bir ulusun yurttaşlarını bilgilendirmede televizyona güvenilemeyeceğini birkaç kez itiraf etmiş, gazete ve dergi de okumadıkça televizyon izleyicilerinin dünyayı anlamakta zorluk çekeceklerini söylemişti. CBS'te çalışan hiç kimse, "Elimizden geleni yapıyoruz," demenin dışında, onun bu yargısına karşı çıkmamıştır.

Tabii ki, olayların altında yatan sebeplere eğilmek yerine yüzeyle yoğunlaşmak gazeteciliğin eğilimlerindedir, ancak bu gazete için olduğu kadar televizyon için de geçerlidir. Ancak televizyonun bazı özellikleri gazetecilerin dünyaya anlam vermek için yaptıkları bütün çabaları boşa çıkartır. Bunlardan bir tanesi, televizyon yayınının sıra takip eden bir olaylar dizisi olduğu, ve bunun herkes için aynı olduğudur. Bu, aynı anda birçok şeyi gösterebilen ve okurlara onları hangi sırayla okuyacaklarını seçme izni veren gazete sayfası için geçerli değildir. Eğer bir gazete okuyucusu son vergi yasaasının sadece özetini istiyorsa, haberin başlığı ve ilk paragrafını okur ve eğer istiyorsa okumaya devam edebilir. Bir açıdan herkesin ayrı bir gazeteyi okuduğu söylenebilir; çünkü iki okuyucu hiçbir zaman birbirleriyle aynı yazıları okuyup, aynı yazıları görmezden gelmeyeceklerdir.

Ancak her televizyon izleyicisi aynı yayını izler. Başka seçenekleri yoktur. Bir haber ya yayındadır, ya da değildir, bu da az ilgi çeken şeylerin bültende yer alma şanslarının olmadığı anlamına gelir. Tıpkı NBC Haber yöneticisi Reuven

Frank'ın bir zamanlar belirttiği gibi:

Bir gazete mesela, okuyucularının sadece bir bölümünün oldukça ilgisini çeken bir şeyi basmayı kolaylıkla göze alabilir. Bir televizyon haber programı her parçanın her izleyici için bir ölçüde ilgi çekici olacağı gözönünde bulundurulur hazırlanır. Bir gazete özel bir okuyucu grubunun ilgisini çekecek bir yazıyı ilave ettiğinde tirajını en azından bir ölçüde arttıracaklarını varsayabilir. Televizyon haber programları bu tür haberleri dahil ettiği ölçüde... izleyici kaybedeceğini varsaymalıdır.

Ticari televizyonların her türünün belirleyici özelliği olan "herkesi dahil etme" ihtiyacı, habercileri uzun ve girift açıklamalar sunmaktan veya günün manşetlerini oluşturan olaylar dizisinin izini sürmekten meneder. Modern demokrasilerde siyasi yaşamın ironilerinden biri de kamu yararıyla ilgili konuların sadece bazı özel grupların ilgisini çekmesidir. Mesela silahsızlanma dünyada hemen hemen herkesi ilgilendiren bir konudur, ancak silahsızlanma dili ve konunun karmaşıklığı o kadar göz korkutucudur ki çok az kişi meseleyi haftadan haftaya veya aydan aya takip edebilir. Eğer sorumlu davranmak isterse bir gazete silahsızlanma konusunda en azından çoğu insanın istediğinden daha fazla bilgi verebilir. Ancak ticari televizyonlar bunu yapamaz.

Bu televizyonun çekiciliği açısından önemli bir noktayı gösterir. Gazete ve dergilerdeki birçok yazı, kelimenin tam anlamıyla, okuyucuların çoğu tarafından talep edilmemektedir. Bu yazılar yer almaktadır, çünkü bazı okurları ilgilendirebilirler veya editörler okuyucularının bu konularla ilgilenmeleri gerektiğini düşünmektedirler. Ticari televizyonlarda "ilgilenme ihtimali" veya "ilgilenme gerekliliği" geçerli kelimeler değildir. Reuven Frank'ın da belirttiği gibi, yapımcılar "her maddenin seyreden herkesi bir açıdan ilgilendirmesini" sağlamaya çalışırlar. Bunun anlamı da, gazete veya dergilerin izleyicilerine televizyonun yapamayacağı bir şekilde meydan okumalarıdır. Yazılı medya ilgi alanları uyandırmak gibi bir lükse sahipken, televizyon hemen her zaman halihazırda mevcut olan ilgi alanlarına boyun eğmek zorundadır. Bir açıdan televizyon devasa izleyici kitlesinin isteklerine daha ciddi bir şekilde duyarlıdır. Ancak yerine getiremeyeceği tek bir talep vardır: meydan okunmaya, "bu izlenmeye değer" denmesine, ilgi uyandırmaz diye düşünülen şey tarafından şaşırtılmaya duyulan arzu.

Televizyondaki başka bir katı kısıtlama da zamandır. Gerçekten zaman yetersizdir. CBS, NBC ve ABC'nin akşam haber bültenlerinin her biri yarım saat sürer, bunun sekiz dakikası da reklamlara ayrılmıştır. Hiç kimse günün haberlerine yirmiiki dakikanın yeterli olduğuna inanmaz. Yıllarca ABC, NBC ve CBS'deki haber müdürleri haberlerin bir saate çıkarılmasını teklif etmişlerdir. Ancak geleneksel olarak akşam haberlerinden sonraki yarım saat, istedikleri gibi kullanmaları için ülke çapındaki yüzlerce mahalli televizyon istasyonuna bırakılmıştır. Yarışma programları veya yarım saatlik komediler için bu çok karlı bir zaman dilimidir, ve onlar bu programlardan kazandıkları gelirden vazgeçmeye yanaşmamaktadırlar.

Bu üç televizyon kanalı tarafından hazırlanan akşam haberleri hem bu üç kanal, hem de mahalli istasyonlar için karlıdır. Mahalli istasyonlara televizyon kanalı tarafından, kanalın hazırladığı haber programını yayınlaması için bir ücret ödenmektedir, onlar da bundan para kazanmaktadırlar; çünkü -kanallar tarafından üretilen- bu haber programlarının onlara hiçbir maliyeti yoktur. Bir saatlik bir haber programından da para kazanmaları mümkündür, ancak şimdi yayınladıkları yarışma programları ve komediler kadar olmayacağını hesaplamaktadırlar.

Sonuçta akşam haber programları mantıklı olarak gerçekleştirilemeyeceği yapmaya devam etmek zorundadırlar: yirmiiki dakikada günün olaylarını düzgün bir şekilde aktarmaya çalışmak. Bunun yerine izleyicilerin bir çoğu sadece görsel ve birbirinden kopuk ve oluşmakta olan tarih bilincinden yoksun olmak üzere bir dizi izlenim edinir. Hepsi birleştirildiğinde, temel olarak başıboş, düzensiz, idare edilemeyen, olayların tarih-

sel şartlardan değil, sürekli bir kriz durumunu çağrıştıran sanki göklerden gelen bir dizi felaketlerle patlak verdiği bir dünya aklı getirmektedir. Akşam haber programlarının her gece piyes gibi sunduğu -oldukça görsel, zaman bağlantısı olmayan ve çözümsüz- kriz budur.

Bu tiyatronun izleyicilerine bir çift birbirine zıt cevap sunulmaktadır. Bir yandan, haberlerin yumuşak sunumu, özellikle güvenilir haber sunucusunun güçlü sesi ve kararlı bakışlarıyla güven verilmektedir. Haber bültenleri genellikle duygusal veya mizahi yönü olan "insancıl duygulara hitap eden bir hikayeye" sona erer. Örnek: Chicago'daki küçük bir kız çocuğu Gorbachov'a mektup yazar, o da cevap vererek Başkan Reagan'la uzlaşmaya çalıştıklarını söyler. Bu bölüm izleyicilere herşeyin iyi olduğu, liderlerin duruma hakim olduğu ve hala birbirimizle iletişim kurabildiğimiz vs. yolunda bize teminat verir. Ancak- şimdi de işin diğer yönünü ele alalım- bültenin geri kalan kısmı başka bir hikaye anlatmaktadır. İzleyicilere kontrolden çıkmış ve anlaşılması imkansız, şiddet, felaket ve acı dolu bir dünya göstermektedir. Haber sunucusunun metin haliyle gösterdiği bütün otorite, haberlerin yarattığı terörle etkisiz hale gelmiştir.

Televizyon haberlerinin en radikal olduğu yer burasıdır -radikal davaları lanse ederek değil, ancak kontrol edilemez bir dünya izlenimi yaratarak. Ve bu izlenimi yaratmasının sebebi orada çalışanların sol görüşlü veya anarşist olmasından kaynaklanmamaktadır. Televizyon haberlerindeki anarşi, haber mantığına bütün ideolojilerden daha tehlikeli olan bir tek boyutluluk -insanların sürekli izlemeye devam etmelerine duyulan ihtiyaç- getiren yayıncılığın ticari yapısının doğrudan sonucudur. ■